



B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND



**Іван Мединський
Бенс Капчос**

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ:

**УКРАЇНА-
УТОРЩИНА**

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

Київ
2016



USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE



pact
building
local
promise.

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND



iP
institute
of world
policy

Публікація підготовлена у рамках проекту Інституту світової політики (ІСП) «Аудит зовнішньої політики України». Цей проект виконується за підтримки "Чорноморського фонду для регіональної співпраці" Німецького фонду Маршалла, а також проекту «Об'єднуємося заради реформ» (UNITER), що реалізується Pact в Україні за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Звіт дослідження є винятково відповідальністю Інституту світової політики та не обов'язково відображає погляди GMF, USAID, Pact, чи уряду США. Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Автори:

Іван Мединський
Бенс Капчос

*Редактор
та координатор проекту:*

Катерина Зарембо

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Інтереси	7
2.1. Інтереси України щодо Угорщини	7
2.2. Інтереси Угорщини щодо України	9
2.3. Закарпаття як міст між двома країнами	14
2.4. Економічні інтереси та можливості для бізнесу	19
2.5. Вишеградська група та механізми регіональної безпеки	22
3. Групи інтересів та впливу	24
3.1. Сприйняття України серед угорців та Угорщини серед українців	24
3.2. Ставлення угорських партій до України	28
3.3. Українське представництво в угорському парламенті та співпраця між парламентами	32
4. Можливості та ризики	33
5. Рекомендації	40
6. Подяка	43

1. ВСТУП

Тенденції співпраці на початку 1990-х років значною мірою визначили динаміку двосторонніх відносин на наступні двадцять п'ять років. У грудні 1991 року прем'єр-міністр Угорщини Йожеф Антал і президент України Леонід Кравчук підписали в Києві українсько-угорську двосторонню угоду, яка стала основою для відносин між країнами. Це був фундаментальний документ, що визначив найважливіші зобов'язання обох сторін: відсутність територіальних претензій між обома країнами і гарантії взаємного захисту прав меншин. Справді, підписання цієї угоди було символічним актом для обох сторін: Будапешт продемонстрував міжнародній спільноті своє прагнення до побудови відносин із сусідами на принципах дружби і поваги, тимчасом як Київ ефективно вирішив питання щодо однієї з найбільших етнічних меншин, сподіваючись таким чином продемонструвати приклад для Криму та Буковини.

Озираючись назад, ми можемо стверджувати, що Угорщина та Україна йшли досить схожими історичними та геополітичними траєкторіями, оскільки обидві країни відкинули тягар минулого на користь євроатлантичних прагнень (щоправда, у випадку з Україною ці прагнення час від часу коригувалися) і позиціювали себе як місток між Сходом і Заходом. Київ і Будапешт мають відносно безконфліктну спільну історію в порівнянні з бурхливими періодами, що обидві країни пережили зі своїми сусідами. У певному сенсі, обидві країни мають більше спільного, ніж того, що може їх роз'єднати.

Однак на даному етапі двосторонні відносини ґрунтуються частіше на спільних інтересах, аніж на спільній історії, географічній близькості або прагненнях. Ця тенденція стала очевидною в світлі складної геополітичної ситуації, що виникла внаслідок рішення Росії анексувати Крим і нав'язати конфлікт у Східній Україні. Не лише Україна, а й Угорщина зіткнулася з проблемою перебудови економічних та енергетичних зв'язків з Росією. Тимчасом як Київ взяв єдино можливий курс на подолання залежності від російського імпорту та природних ресурсів, Будапешт зіткнувся з непротим вибором між зовнішнім викликом єдиної позиції ЄС стосовно Росії та внутрішньою проблемою забезпечення низьких цін на газ і збереження економічних зв'язків. Опинившись між молотом і ковалом, Угорщина обрала посередницьку роль між ЄС та Росією.

Незважаючи на явну присутність російського фактору у зовнішній політиці Будапешта, Україна залишатиметься ключовим партнером Угорщини, оскільки остання прагне знайти баланс між двома силами. Замість нормативного підходу до Будапешта Києву варто послідовно працювати в напрямку пом'якшення спірних питань, а також створення стимулів для підтримки своїх ключових інтересів.

Для України ці інтереси полягають у:

- підтримці єдиної позиції Європейського Союзу щодо антиросійських санкцій, пов'язаних із ситуацією на Донбасі та в Криму;
- реверсних поставках природного газу;
- розвитку транскордонної інфраструктури;
- адаптації кращих практик у сферах безпеки, демократичних перетворень, розвитку середнього та малого бізнесу, енергетики і децентралізації в рамках Вишеградської групи.

Інтереси Угорщини щодо України в сучасний період можна зрозуміти крізь призму добробуту угорської меншини Закарпаття, підтримки інтеграції України до євроатлантичних структур, а також політики «відкриття Сходу», спрямованої на пошук нових ринків для угорського експорту.

Великою мірою, ключові інтереси України та Угорщини не виключають одне одного, а навпаки, доповнюють, адже обидві країни виграють від транзиту і реверсних поставок природного газу, поліпшення інфраструктури та економіки Закарпаття, лібералізації візового режиму та ініціативи щодо вільної торгівлі в рамках ЄС. Співпраця між двома країнами розширюється і в безпековому вимірі (Україна та Угорщина проводять спільні навчання в рамках Вишеградської бойової групи), а також у сфері торгівлі енергоносіями (Угорщина є найбільшим імпортером української електроенергії). Існує значний інтерес угорського бізнесу щодо українського ринку, а культурні та освітні програми сприяють подальшому зближенню обох країн.

Водночас, двосторонній діалог перенасичений спірними питаннями. За останні кілька років відносини між країнами неодноразово затьмарювалися епізодами, яких можна було б уникнути шляхом

поліпшення комунікацій та активізації стратегічного діалогу. Наразі проблемними та здатними негативно вплинути на двосторонні відносини у разі їхнього неефективного вирішення є такі питання:

- Санкції щодо Росії. Зближення Угорщини з Москвою та полярна позиція Будапешта (принаймні, у публічній площині) щодо санкцій проти Росії ставлять під загрозу стратегічні інтереси України, зокрема, збереження єдності ЄС у цьому питанні.
- Закарпаття. Одним з головних пріоритетів угорського уряду є підтримка та захист угорських етнічних меншин за межами країни. Україна може сприйняти наміри Угорщини (надання громадянства, вимоги щодо дотримання прав меншин, економічну допомогу, тощо) як потенційну загрозу власному суверенітету.
- Відсутність взаєморозуміння між двома державами. Брак знань про історію, культуру, мову, а також національні мотиви і прагнення спостерігається з обох сторін. На рівні широкого загалу обидві країни залишаються *terra incognita* одна для одної через недостатній інтерес та розуміння усього, що відбувається по інший бік закарпатського кордону.

У цілому, у двосторонньому порядку денному переважають питання, в яких більш зацікавлена Угорщина, ніж Україна. Хоча розвиток транскордонної інфраструктури та поліпшення торгового балансу добре резонують із зовнішньополітичними завданнями Києва, угорська сторона бере на себе провідну роль у формуванні динаміки і напрямків двосторонніх відносин. У певному сенсі, наше дослідження відображає наявний стан справ, за якого Угорщина має більше інтересів щодо України, ніж Україна щодо Угорщини. Отже, основна мета цієї записки полягає у виявленні елементів і можливостей, які могли б прокласти шлях до більш збалансованих відносин, а також глибшої та більш плідної співпраці з точки зору економіки, енергетики, безпеки і – не в останню чергу – культури. Наше завдання полягає в тому, щоб проаналізувати ті сфери, які можуть об'єднати, а не роз'єднати країни.

2. ІНТЕРЕСИ

2.1. ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ ЩОДО УГОРЩИНИ

З 2014 року зовнішня політика України стосовно Угорщини формується під впливом спільних інтересів у сфері торгівлі та енергетики, політики прем'єр-міністра Віктора Орбана «відкриття Сходу», а також питань, пов'язаних з угорською меншиною на території України. Попри те, що впродовж попередніх двох десятиліть двосторонні відносини рівною мірою розвивалися на прагматичній основі, нинішній рівень взаємодії залежить від того, як обидві країни розглядають та вирішують проблему російського експансіонізму. За останні два роки інтенсивність співпраці, безумовно, знизилася. На дипломатичному рівні українське керівництво досі не здійснило жодного офіційного візиту до Угорщини, а також не затвердило посла в Будапешті. Незважаючи на те, що прем'єр-міністр Угорщини й український президент провели двосторонню зустріч у Києві, спроби Віктора Орбана скасувати санкції та відновити взаємини з Росією не сприяють поточним завданням української зовнішньої політики.

Перші ознаки похвалення взаємин спостерігалися в 2016 році, коли міністр закордонних справ України Павло Клімкін провів у Будапешті переговори зі своїм угорським колегою щодо ключових аспектів двосторонніх відносин, таких як Мінський процес, санкції та торгівля. Зустріч міністра з прем'єром Орбаном, незважаючи на сподівання української сторони, під час візиту так і не відбулась. Очевидно, частота зустрічей на високому рівні відображає масштаби і серйозність питань двостороннього порядку денного і готовність до їхнього вирішення. Окрім політичного виміру, де Київ і Будапешт, як і раніше, шукають точки дотику, спільного вирішення потребують питання зниження торгового балансу між двома країнами, а також проблема незавершених інфраструктурних проектів. Потенційним каталізатором у цьому напрямку може стати заплановане на 2016 рік засідання Спільного міжурядового економічного комітету. Цей орган не скликався впродовж двох років, що призвело до накопичення безлічі питань, від нових контрольно-пропускних пунктів до поліпшення клімату у фінансовій і банківській сферах. Проте навіть ці життєво важливі зусилля може затьмарити брак коштів в українській економіці, що досі не може оговтатися від кризи.

Попри те, що угорська сторона продовжує розвивати транспортну систему на прилеглий до кордону України території, усі проекти, спрямовані на поліпшення транскордонного торгового потенціалу, були припинені, оскільки українська влада не має достатніх коштів для виконання своїх зобов'язань. Зважаючи на заходи жорсткої економії, застосовані українським урядом з метою збалансування бюджету, прогрес у цьому питанні є вкрай малоймовірним, якщо міжнародні організації, які фінансують проекти розвитку, не нададуть донорську підтримку. Рівень довіри угорських компаній до української економіки є ще одним аспектом, який необхідно враховувати в контексті поліпшення торговельних відносин. Поточна економічна і політична криза в Україні примушує угорських інвесторів до вичікувальної тактики. У світлі санкцій проти російської економіки, сприятливий інвестиційний клімат потенційно може залучити до України угорські компанії, які раніше орієнтувалися на російський ринок.

Нинішній період в історії українсько-угорських відносин є проблемним для обох країн, оскільки вимагає одночасно як підтримки дружніх відносин, так і досягнення власних цілей

Безсумнівно, нинішній період в історії українсько-угорських відносин є проблемним для обох країн, оскільки вимагає одночасно як підтримки дружніх відносин, так і досягнення власних цілей. Головним пріоритетом для

України залишається єдина позиція європейських країн щодо російської агресії та продовження санкцій, пов'язаних із ситуацією на Донбасі та в Криму. Попри те, що ця тема залишається спірною, вона не затьмарює інші важливі аспекти двосторонніх відносин. Україна вітає готовність Угорщини до збільшення обсягу реверсних поставок газу, реалізації інфраструктурних проектів уздовж кордону, підвищення безпеки та спільного обміну досвідом демократичних перетворень у форматі Вишеградської групи. Від початку збройного протистояння на сході України Будапешт постійно надавав гуманітарну допомогу українській стороні, зокрема запросив постраждалих від конфлікту цивільних осіб і військовослужбовців до Угорщини, щоб пройти курс психологічної та медичної реабілітації.

Нарешті, найважливішим інтересом, а також – потенційно – найбільшою проблемою для відносин між Україною та Угорщиною є

Закарпаття і, зокрема, добробут і процвітання його багатонаціонального населення. Понад 150 тисяч угорців, які проживають у цьому регіоні, історично відіграють центральну роль у формуванні порядку денного двосторонніх відносин. Єдність угорців, незалежно від того, чи живуть вони в Угорщині чи за кордоном, є визначальним аспектом зовнішньої політики прем'єр-міністра Орбана. Обидві країни тісно співпрацюють, щоб гарантувати дотримання прав угорців в Україні та забезпечити можливості для культурного й освітнього розвитку. Угорська громада бере активну участь у політичному процесі та має свого представника в українському парламенті.

2.2. ІНТЕРЕСИ УГОРЩИНИ ЩОДО УКРАЇНИ

Інтереси Угорщини щодо України можна зрозуміти із відповідної стратегії зовнішньої політики, що залишається незмінною впродовж багатьох років. Так, ще у дев'яності роки минулого століття Будапешт сформулював три основні завдання: євроатлантична інтеграція країни; підтримка і захист угорців, які проживають за межами держави; встановлення дружніх відносин із сусідніми країнами. Щодо останніх двох пунктів, підхід Будапешта історично залежав від політичної орієнтації провідних партій. Відповідно, «праві» уряди обстоювали права меншин більш твердо, навіть ціною конфліктів із сусідніми державами, тимчасом як «ліві» уряди прагнули створити ґрунт для неконфліктного діалогу та демонструвати більше розуміння позицій партнерів. Також важливо відзначити, що «ліві» уряди часто прагнули залучати місцеві органи влади до дискусії з питань, пов'язаних із меншинами, і шукати консенсус замість того, щоб зосереджуватися суто на преференціях для угорських громад. Проте добросусідські двосторонні відносини час від часу все ж набували менш сприятливого та конструктивного характеру. Насправді, Україна була винятком з цього погляду. Порівняно з іншими сусідами, відносини Угорщини з Україною були найбільш збалансованими, а Закарпаття вважалося регіоном, із низьким рівнем міжетнічної напруженості та достатніми гарантіями прав меншин. Наприклад, публічно Україна не протестувала, коли 2001 року перший уряд, сформований партією «Фідес», ухвалив «Закон про статус», який передбачав преференції для етнічних

угорців, які проживають за межами країни та звернулися по так зване «посвідчення угорця».¹

Підхід коли у двосторонніх відносинах між країнами, а також у діалозі між ними домінують питання, пов'язані з меншинами і ситуацією в Закарпатській області, отримав назву «Закарпатський синдром»

Упродовж багатьох років питання угорської меншини було визначальним для двосторонніх відносин між Україною та Угорщиною. Саме через Закарпаття угорська сторона завжди приділяла особливу увагу Україні та вважала її ключовим партнером. До того ж, Будапешт підтримує прагнення України до європейської

інтеграції. У 2007 році Угорщина спробувала послабити наслідки приєднання країни до Шенгенської угоди для закарпатців шляхом укладення додаткових угод та запровадження спеціальних правил транскордонного руху і спрощеної процедури подачі заяв для отримання віз. З іншого боку, цей підхід підкреслює важливу закономірність у двосторонніх відносинах, яка отримала назву «Закарпатський синдром», коли у двосторонніх відносинах між двома країнами, а також у діалозі між ними домінують питання, пов'язані з меншинами і ситуацією в Закарпатській області. У певному сенсі, цей «синдром» обтяжує та обмежує двосторонні відносини. Якщо політична еліта і керівники обох країн не зможуть вийти за рамки цього феномена, він і надалі обмежуватиме шанси на розвиток поглибленої та всебічної співпраці.

Попри те, що міжетнічні проблеми і суперечки з приводу прав меншин для закарпатських угорців не були частиною політичного порядку денного та залишалися поза центром уваги української політики упродовж понад десяти років, ситуація поступово змінилася в роки після Помаранчевої революції, а угорське питання привернуло до себе загальнодержавну увагу. Угорська громада, яка складає лише 0,3% населення країни, стала значно помітнішою. Суперечки, які раніше вважалися місцевими сварками, набули загальнонаціонального значення. Спільні спроби Президента Угорщини Ласло Шойома та Президента України Віктора Ющенка в 2007 році звести меморіал на Верецькому перевалі (який за-

1 Солодкий, Сергій. «Закон про закордонного угорця: «втручання» з благими намірами?» *День*. Accessed at <http://day.kyiv.ua/uk/article/den-planeti/zakon-pro-zakordonnogo-ugorcya-vtruchannya-z-blagimi-namirami>

ймає особливе місце в історії угорського народу) стали поворотним пунктом у цьому контексті, адже суперечки з цього приводу привернули увагу громадськості. Наступними роками кількість дрібних інцидентів і скарг із приводу поваги і дотримання прав меншин з угорської громади збільшилася (наприклад, щодо використання угорської мови в освіті або зміни кордонів виборчих округів, які розмежовували угорські громади). Частота конфліктів між Будапештом і Києвом збільшувалася пропорційно.

Пріоритети зовнішньої політики Угорщини щодо України залишаються незмінними: по-перше, підтримка інтеграції України до євроатлантичних структур; по-друге, щоб допомога угорській громаді отримати і зберегти права меншин. 2010 рік став важливою віхою у двосторонніх відносинах, адже саме тоді новий уряд, сформований партією «Фідес», поступово почав переглядати цілі зовнішньої політики Угорщини і, відповідно, переформатовувати адміністративні структури (наприклад, МЗС був перейменованій на Міністерство закордонних справ і зовнішньої торгівлі та розширив сферу діяльності). У рамках цієї нової багатовимірної зовнішньої політики («незалежної політики, що базується на національних інтересах») відбулися суттєві зміни у пріоритетах. У результаті зовнішні торговельні відносини з країнами, що розвиваються, за межами Європи отримали більше уваги коштом традиційно важливих євроатлантичних відносин Угорщини. Так звана політика «відкриття Сходу» спрямована на пошук нових ринків збуту для угорського експорту, збільшення обсягів торгівлі та залучення інвестицій із країн, що розвиваються. Понад те, Угорщина створила спільні економічні комітети, відкрила національні торгові палати та нові дипломатичні місії. У світлі нової політики прагматичні економічні відносини та співпраця з Росією (передусім, в енергетичному секторі) набули особливого значення. Цей поворот став вирішальним фактором в українсько-угорських відносинах, які сьогодні не можна розглядати окремо від зв'язків Будапешта з Москвою. Окрім зовнішньої торгівлі, сильніший акцент було зроблено на внутрішню державну політику.

Важливість національної політики підкреслено навіть у новій конституції країни (Основному законі), яка була ухвалена 2011 року і в якій йдеться про те, що Угорщина несе відповідальність за угорців, які проживають за межами країни, а також має підтримувати

їхнє прагнення до збереження власної ідентичності та зусилля, спрямовані на створення органів громадського самоврядування. Ще одним важливим завданням нової національної політики є об'єднання нації шляхом надання угорського громадянства усім, хто говорить угорською мовою та може довести своє угорське походження. Новий закон про громадянство, ухвалений у травні 2010 року, спростив процедуру натуралізації та викликав критику з боку сусідніх країн. З огляду на це, Будапешт позитивно сприйняв прийняття в 2012 році під час президентства Віктора Януковича Закону України «Про державну мовну політику», який дозволив регіонам країни використовувати інші офіційні мови на додаток до української, якщо вони є рідними для більш ніж 10 відсотків місцевого населення.

Після Революції гідності в Україні відносини між двома країнами вступили в нову фазу. На жаль, наразі важко сказати, що ситуація змінилася на краще. Навіть попри те, що зміни на міжнародній арені посилили сфери, в яких обидві країни можуть знайти спільну базу для співпраці (насамперед, в енергетичній сфері), для цього періоду, здебільшого, характерні суперечки, дипломатичні сварки, а іноді навіть відчуття недовіри.

Як уже згадувалося вище, підтримка європейської інтеграції України завжди була беззаперечним пунктом порядку денного Будапешта у двосторонніх відносинах. Відповідно, Угорщина тепло привітала демократичні зміни та повернення зовнішньої політики України до прозахідного вектора в результаті революції. З іншого боку, реакція та ставлення Будапешта до подій в Україні, як правило, були помірними та обережними. Будапешт визнав новий український уряд і засудив анексію Криму, підкресливши необхідність збереження суверенітету і територіальної цілісності України. Проте, як уряд, так і опозиційні партії Угорщини сприйняли події в Україні як свідчення посилення крайніх правих політичних сил і націоналістичних настроїв. Ідею щодо скасування закону про державну мовну політику, запропоновану в лютому 2014 року, було розцінено в Будапешті як тривожний сигнал. Сторони досягли точки кипіння, коли прем'єр-міністр Віктор Орбан у своїй інавгураційній промові в травні 2014 висловив думку, що закарпатські угорці мають отримати колективні права та автономію, і що їм також потрібно надати подвійне громадянство. Його звернення викликало обурення як у

Києві, так і в країнах Заходу. Візит Владіміра Путіна до Будапешта в лютому 2015 року викликав аналогічний обсяг критики, оскільки його зустріч із Віктором Орбаном відбулась у той самий час, коли точилися найінтенсивніші бої навколо Дебальцевого.

Іншим чутливим питанням, яке впливає на формування угорських інтересів щодо України, є санкції Європейського Союзу проти Росії. Угорщина є однією з країн, які з самого початку активно висловлювали своє негативне ставлення щодо їх впровадження. Зважаючи на те, що в останні роки Будапешт прагнув посилити економічне співробітництво і збільшити торговельні зв'язки з Росією в рамках політики «відкриття Сходу», угорський уряд розглядає це питання виключно з економічної точки зору. З одного боку, контрсанкції Москви в першу чергу вплинули на сільське господарство і харчову промисловість, які є основними позиціями угорського експорту в Росію. В результаті цих дій, Угорщина зазнала значних економічних втрат (приблизно 4,5 мільярда доларів)². З іншого боку, уряд Угорщини вважає, що посилена економічна співпраця з Росією (особливо в енергетичній сфері) має вирішальне значення для відновлення конкурентоспроможності ЄС та допоможе дієво відповісти на виклики глобальної економіки. Тактика Будапешта з огляду на впровадження санкцій має два аспекти. По-перше, попри свою скептичну позицію, Угорщина голосувала за всі три раунди санкцій. По-друге, Орбан і його уряд неодноразово заявляли що ці санкції не в інтересах країни, а тому економічне співробітництво з Росією має бути відновлене. Хоча сільськогосподарський і продовольчий експорт в Росію значно скоротився, угорський уряд нині прагне посилити торговельні зв'язки в інших секторах економіки, отримати нові ліцензії на імпорт і поглибити співпрацю з різними регіонами Росії. Вочевидь, Будапешт не хотів би щоб санкції були продовжені після червня 2016 року. Однак, також ясно, що позиція Угорщини буде солідарною з іншими державами-членами ЄС, наслідуючи приклад свого головного економічного партнера Німеччини.

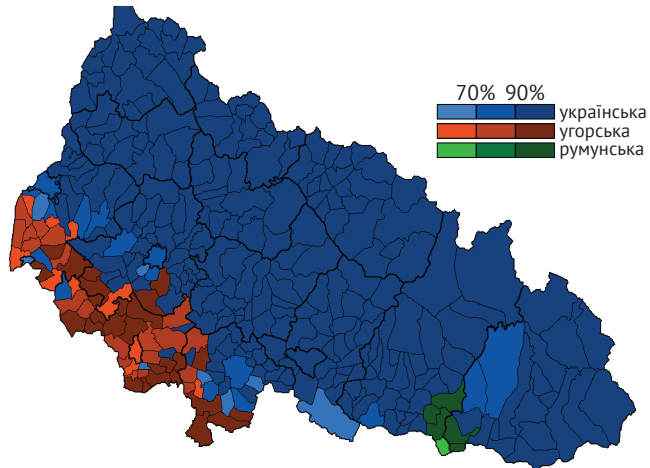
² "The Russian embargo has caused 4.5 billion dollars in damage to the Hungarian economy," accessed at <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/the-russian-embargo-has-caused-4-5-billion-dollars-in-damage-to-the-hungarian-economy>

2.3. ЗАКАРПАТТЯ ЯК МІСТ МІЖ ДВОМА КРАЇНАМИ

Закарпаття слід розглядати як регіон, що може об'єднувати, а не розділяти обидві країни

Закарпаття (Закарпатська область або Kőrösvidék (Підкарпаття) угорською) є найзахіднішим та одним із найбільш багатоетнічних регіонів України з різноманітною культурною спадщиною і багатою історією. Розміщена за Карпатами, це єдина частина України, яка межує з чотирма економічно сильнішими країнами Європейського Союзу (Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією). Також Закарпаття є центром міжнародних автомобільних і залізничних перевезень, і на його території сходяться численні трубопровідні системи та лінії електропередач. Регіон є домівкою для близько 150 тисяч етнічних угорців, а деякі з його міст і пам'яток займають важливе місце в угорській колективній пам'яті. Саме тому питання, пов'язані із Закарпаттям, були визначними, але нерідко роз'єднувальними факторами, що формували порядок денний українсько-угорських двосторонніх відносин з 1991 року. Побоювання щодо безпеки і дотримання прав угорської меншини відігравали важливу роль у формуванні позиції Будапешта після Революції гідності в Україні.

Малюнок 1. Найпоширеніша рідна мова у міських та сільських радах Закарпатської області (перепис 2001 року). Мапа Zmapr by Tovel, поширюється відповідно до CC-BY-SA-3.0.



Зважаючи на події у Криму та на Донбасі, заклики Угорщини до розширення колективних прав і надання громадянства угорцям Закарпаття зі зрозумілих причин стали дразливими питаннями для Києва. Відповідно, на сьогодні це сприймається скоріше як ризик, а не як можливість для України, хоча угорська меншини беззаперечно ідентифікує себе як частина української держави і не демонструє прагнення до політичної автономії. Насправді, Закарпаття слід розглядати як регіон, що може об'єднувати, а не розділяти обидві країни. Саме через угорську меншину Будапешт завжди приділятиме особливу увагу Україні, а Україна має скористатися нагодою та позиціювати регіон як міст, який може об'єднати Україну з Угорщиною та з усією Європою.

Через угорську меншину Будапешт завжди приділятиме особливу увагу Україні, а Україна має скористатися нагодою та позиціювати регіон як міст, який може об'єднати Україну з Угорщиною та з усією Європою

Національна політика Угорщини щодо Закарпаття

Прагнення підтримувати і захищати етнічних угорців, які проживають за кордоном Угорщини, та зберегти інтелектуальну і духовну єдність нації є наріжним каменем зовнішньої політики угорського уряду з моменту повернення партії «Фідес» до влади в 2010 році. Надалі воно знайшло втілення у новій конституції 2011 року. Головним завданням є сприяти збереженню і розвитку угорських громад на їхніх рідних землях шляхом фінансової підтримки освіти, культури та інфраструктурних проектів, а також, не в останню чергу, реалізації програм економічного розвитку. Підтримка прагнень до автономії (без порушення суверенітету сусідніх держав) отримала більший акцент у зовнішній політиці Будапешта, який вважає це найкращим способом забезпечити збереження і добробут угорських громад. Іншим аспектом є спрощення процедур надання угорських паспортів угорцям, які проживають в інших країнах, щоб поширити відчуття символічної єдності нації.

З погляду фінансів, значна частина субсидій іде на освіту. Мета полягає в тому, щоб створити для етнічних угорців можливості для використання рідної мови від дитячого садка до університету, та, відповідно, щоб місцеві компанії змогли наймати висококваліфі-

ковану угорською робочу силу. На Закарпатті Угорщина підтримує всі рівні угорською закладів освіти. Так, Будапешт фінансує роботу Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, національно визнаного закладу вищої освіти, розташованого в українському місті Берегове. Окрім того, Угорщина виділяє значні кошти на утримання і розвиток інфраструктури цих установ і підтримує прямими субсидіями вчителів та батьків, які віддають своїх дітей до угорською шкіл, а також медичних працівників. У 2015 році Угорщина організувала літні канікули для близько 3 тисяч закарпатських дітей. Також Будапешт прагне віднайти нові способи підтримки угорських підприємців у Закарпатській області та розвитку місцевої економіки; наприклад, угорський уряд запустив програму економічного розвитку регіону, переважно орієнтовану на компанії, що працюють у сферах сільського господарства і туризму.

Сьогодні уряд Угорщини часто критикують за підтримку етнічних угорських партій у сусідніх країнах. У випадку Закарпаття з 2010 року Будапешт встановив тісну співпрацю з Закарпатською угорською культурною асоціацією (KMKSZ) та виділив кошти на її підтримку, що ще більше поглибило тривалий конфлікт партії з Угорською демократичною федерацією України (UMDSZ). З іншого боку, минулого року на муніципальних виборах у жовтні Будапешт розпочав кампанію з метою подолання суперечок між двома угорськими партіями та погодження спільного виборчого списку, щоб гарантувати угорське представництво в органах місцевого самоврядування.

Угорська програма економічного розвитку Закарпаття

Нещодавно угорський уряд анонсував запуск масштабної програми економічного розвитку Закарпаття з червня 2016 року за зразком аналогічної торішньої кампанії у сербській Воєводині, обсяг якої склав близько 160 мільйонів євро. Програма спрямована на надання фінансової допомоги для сільського господарства і туризму, а також на підтримку розвитку угорських малих і середніх підприємств на Закарпатті. Відповідно до задуму авторів програми, вона має вирішити головну проблему, що заважає розширенню бізнесу місцевих підприємців, — відсутність фінансових ресурсів і доступу до кредитів. Подавати заявки на фінансування

зможуть ті українські підприємства, які перебувають у партнерстві з угорськими компаніями. Ідея і мотивація програми базуються на плані економічного розвитку імені Еде Еґана, розробленому КМКСЗ разом з іншими закарпатськими бізнес-асоціаціями та організаціями.

Конкретні деталі та обсяг підтримки ще не затверджено, але відомо, що йдеться про виділення 6,5 млн євро грантів і 65 млн євро пільгових кредитів на 2016 рік. На цьому етапі угорська сторона розробляє правову й адміністративну основу для ініціативи, щоб адаптувати її до місцевих умов та законодавства України. Перші запрошення на тендери, як передбачається, будуть оголошені в червні 2016 року і, швидше за все, КМКСЗ візьме на себе відповідальність за реалізацію програми (подробіці щодо цього питання на разі невідомі).

Попри те, що цю ініціативу насамперед призначено для угорських підприємців, українські компанії також можуть отримати значну вигоду від участі у спільних підприємствах. Утім, наразі неясно, наскільки ефективна може бути ця програма з точки зору розвитку економіки області. Перші запрошення на тендери у Воєводині було опубліковано лише наприкінці січня 2016, що ускладнює порівняльний аналіз двох програм. Серед потенційних викликів у цьому напрямку – обов'язковість власного фінансового внеску, можлива нестача кваліфікованої робочої сили через проблеми з еміграцією, а також відсутність досвіду в розробці та реалізації подібних проектів. У разі подолання цих проблем весь регіон може скористатися перевагами програми.

Транскордонна співпраця та інфраструктурні проекти

Розвиток прикордонної торгівлі та інфраструктури є темою, яку і Будапешт, і Київ визначили пріоритетною з моменту встановлення двосторонніх відносин. Хоча фокус винятково на прикордонному регіоні між двома країнами може поставити під загрозу інші питання на порядку денному, це не означає, що такі актуальні теми, як будівництво нових контрольно-пропускних пунктів, доріг і транспортних вузлів повинні ігноруватися. Навпаки, поліпшення прикордонної співпраці може і має відкрити нові двері для інших

сфер, таких як торгівля природними ресурсами й експорт електроенергії з України.

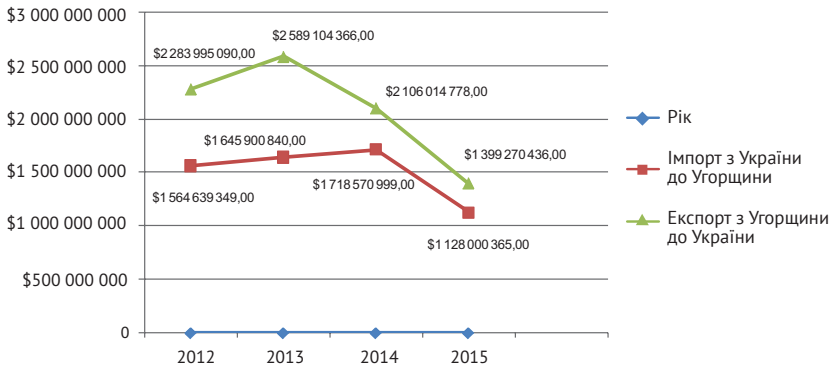
Наразі існує декілька спільних проектів зі створення додаткових контрольно-пропускних пунктів перетину кордонів і розвитку системи залізничного транспорту. Проект побудови пункту перетину кордону Нодьгодош – Велика Паладь було завершено угорською стороною; зобов'язання України побудувати відповідну ділянку дороги було відкладено через брак ресурсів. Ще один пункт перетину кордону Берегшурань – Лужанка буде розширено для прийому вантажних автомобілів, а Угорщина вже розпочала роботи з будівництва своєї ділянки дороги, яка з'єднає село Берегшурань (ця дорога є частиною загальноєвропейського коридору V «Трієст – Любляна – Будапешт – Київ»). Почалися переговори щодо будівництва об'їзної дороги навколо Берегового, щоб компенсувати негативні ефекти від очікуваного збільшення обсягу вантажних перевезень. Основною перешкодою на шляху реалізації цих проектів є криза, що її переживає українська економіка та, у підсумку, відсутність фінансових ресурсів. Попри всю прихильність і готовність угорської сторони, реалізація цих ініціатив може бути відкладена до моменту відновлення української економіки. Окрім того, у зв'язку з угодою Києва з Міжнародним валютним фондом за програмою фінансової допомоги, можливості України обмежені, адже угода не дозволяє українській державі надавати фінансові гарантії, що є вимогою угорського державного банку Eximbank. Нового поштовху інфраструктурним проектам може дати наступна сесія Спільного міжурядового економічного комітету, запланована на осінь 2016 року. Серед тем для обговорення – створення додаткових пунктів перетину кордону між Угорщиною та Україною, розвиток інфраструктури і відкриття нових механізмів фінансування для українських компаній.

Провідну роль у цій галузі співпраці делеговано Спільному міжурядовому комітету з прикордонної співпраці. На жаль, на сьогодні діяльність комітету перебуває під негативним впливом відсутності ресурсів в українській сторони. Кілька наявних проектів зі створення нових пунктів пропуску були завершені угорською стороною, але реалізація цих проектів на Закарпатті потребує додаткових інвестицій. Окрім теми транспорту, одним із пріоритетів залишається екологія – питання захисту басейну річки Тиса від повеней і промислового забруднення.

2.4. ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ БІЗНЕСУ

В економічній сфері принцип спільних інтересів є набагато більш очевидним. Україна має ресурси і потенціал для розвитку торговельних відносин з Угорщиною, і ознаки відродження економічних відносин уже спостерігаються. Втім, проблема корупції, яка видається явною причиною багатьох проблем в Україні, стримувала прихід багатьох угорських компаній до українського ринку ще задовго до російської агресії. Після подій 2014 року чимало угорських компаній в Україні постраждали від збройного конфлікту і подальшого економічного спаду, тимчасом як потенційні інвестори досі не наважуються реалізувати нові проекти за умов невизначеного фінансового клімату. Інша тривожна тенденція стає досить очевидною, якщо подивитися на сальдо торгового балансу останніми роками. З 2014 по 2015 рік угорський експорт до України знизився на 33,6%, а імпорт з України – на 34,5% (сальдо торгового балансу знизилося на 116 млн доларів США) (див. Діаграму 1).

Діаграма 1. Товарообіг між Угорщиною та Україною 2012-2015



Джерело: Центральний статистичний офіс Угорщини

Станом на 2015 рік, Україна є 19-ою країною за обсягом експорту й імпорту з Угорщини (для порівняння, Росія посідає 16-ту і 10-ту сходинки, відповідно). Іншим фактором, який впливає на двосторонню торгово-економічну співпрацю, є структура угорського експорту. Транснаціональні корпорації мають велику частку в угорській економіці, а отже, в сегменті експорту, тимчасом як середні і малі компанії, які могли б бути зацікавлені в українському ринку, не можуть миритися з високими ризиками і фінансовою нестабільністю. Саме тому вони вважають за краще розширювати свій бізнес у більш стабільних сусідніх країнах, таких як Словаччина і Румунія. У 2016 році спостерігаються ранні ознаки відновлення української економіки, а також зміцнення впевненості угорських компаній, що працюють в Україні. Втім, потенційні інвестори, які хочуть вийти на український ринок, досі чекають на поліпшення політичного і фінансового клімату.

На цей момент в Україні працює понад 800 угорських компаній. Сфери їхніх інтересів є досить різноманітними і включають в себе банківський сектор, транспорт, фармацевтику та будівництво. Найбільшими з цих компаній є OTP Bank, Richter Gideon, Egis, Dunarack-Ukrajna, Wizz Air Hungary, Kész Group та Graboplast. Зростає інтерес угорського бізнесу (таких компаній як Linamar Hungary, Optiger або Fliegl Abda) до сільськогосподарського сектору України і, зокрема, сільськогосподарського машинобудування. Найбільшим українським інвестором в угорську економіку є компанія Roshen, яка придбала угорську кондитерську корпорацію Bonbonetti Choco Kft. у 2012 році, а також ISD Dunaffer, яка спеціалізується на виробництві сталі. Варто зазначити, однак, що більша частина акцій ІСД (Індустріального союзу Донбасу) належить іноземним інвесторам. Загалом, у 2015 році експорт товарів з України до Угорщини досяг 1,128 млрд доларів США, тимчасом як імпорт з Угорщини склав 1,399 млрд доларів США³. Домінантною тенденцією у двосторонніх торгових відносинах є одночасна залежність України від експорту сировини, а також ввезення готової

³ Дані щодо імпорту та експорту надані Угорським центральним статистичним офісом (<http://statinfo.ksh.hu/>). Дані щодо експорту та імпорту Державної статистичної служби України можуть відрізнятися від статистики угорських колег через різницю у підходах до статистичного обліку товарів.

продукції з Угорщини. Основними експортними позиціями України є мінеральна сировина, продукція машинобудування та механічне обладнання (насамперед, кабелі), транспортне обладнання, а також вироби з заліза і сталі. Натомість, базовими статтями експорту з Угорщини до України є продукція машинобудування і механічне обладнання, які разом досягли обсягу в понад півмільярда доларів США в 2015 році, хімічні (фармацевтичні) та мінеральні продукти, а також сировина для виробництва пластмас.

Інвестиції в інфраструктуру можуть принести значну вигоду як для Угорщини, так і для України. Проте, в цьому секторі угорські компанії стикаються з сильною конкуренцією з боку таких великих гравців як Німеччина, що мають більше досвіду і потенціалу для реалізації цих проектів і переважно фінансуються міжнародними фінансовими організаціями, такими як Світовий банк. Вирішити цю проблему може утворення консорціумів між країнами Східної Європи з метою поліпшення потенціалу та репутації, які мають визначальне значення для перемоги на тендерах. У цьому контексті проекти розвитку інфраструктури Закарпаття та регіону, в цілому, можуть стати каталізатором для розвитку двосторонніх відносин і забезпечити розширення регіональної співпраці в галузі торгівлі, оскільки основні транспортні маршрути не лише пов'язують ринки обох країн, а й слугують мостом між Європою та Азією.

Організація інвестиційних та бізнесових конференцій може надати компаніям (особливо малим і середнім підприємствам) і потенційним інвесторам можливість отримати інформацію щодо інвестиційного клімату, встановити контакти і розвивати партнерські відносини з місцевими підприємцями та представниками державних органів. У цій сфері 2015 рік продемонстрував обнадійливі ознаки: так, у травні Міністерства закордонних справ обох країн одночасно організували угорсько-українські бізнес-конференції під назвами «Україна: тільки бізнес» в Будапешті та «Ведення бізнесу в Угорщині» в Києві. Понад те, в жовтні 2015 року було проведено додатковий захід «Ведення бізнесу в Угорщині» в Дніпропетровську. Подібні ініціативи вимагають значної уваги, ресурсів і стабільності (найімовірніше наступний запланований захід – бізнес-форум за участі угорської та Дніпропетровської торгово-промислових палат – не відбудеться в 2016 році через зміни у складі обласної ради).

Угорський уряд бачить значні можливості для сприяння розвитку зовнішньої торгівлі та допомоги угорським компаніям у віднайденні нових ринків та розширенні мережі національних торгових домов. У листопаді 2015 року було відкрито два нових торгових представництва в Ужгороді та Береговому, а наступне, як очікується, розпочне роботу в Івано-Франківську в 2016 році. Основним завданням цих торгових домов є надання допомоги малим і середнім підприємствам і налагодження зв'язків між ними та місцевими українськими підприємцями; однак, на основі попереднього досвіду важко передбачити, чи зможуть вони справити значний економічний ефект. Однак, відкриття Почесного консульства в Івано-Франківську в грудні 2014 року стало обнадійливим прикладом, адже йому вдалося залучити до регіону вісім угорських компаній.

2.5. ВИШЕГРАДСЬКА ГРУПА ТА МЕХАНІЗМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Географічна близькість та спільні безпекові інтереси Угорщини та України створюють достатні передумови для взаємовигідної співпраці в галузі безпеки. Обидві країни поділяють думку про те, що активна участь у рамках архітектури європейської безпеки є ключем до стабільності та миру. Тимчасом як Будапешт зробив членство в Організації Північноатлантичного договору своїм головним пріоритетом після розпаду СРСР, безпекові пріоритети України варіювалися від одного уряду до іншого. Після того, як Угорщина приєдналася до Альянсу 1999 року, діалог між двома країнами активізувався, і сьогодні охоплює широкий спектр питань, таких як проведення спільних навчань, обмін досвідом у галузі планування військового бюджету, а також нові моделі управління кордонами. З огляду на історичні виклики безпеки, що надходять від експансіоністської політики Росії, Угорщина також має бути зацікавленою в членстві України в Альянсі. Втім, коли Київ впритул наблизився до наступного етапу співпраці з НАТО, Угорщина приєдналася до позиції Німеччини проти заявки України на плану дій щодо членства в Альянсі. Водночас, Угорщина далі тісно співпрацює з Україною в рамках різних програм НАТО, від освіти і спільних навчань до кібербезпеки.

Революція гідності стала черговою віхою у співпраці між двома країнами в галузі безпеки. Попри те, що чинне угорське керівництво балансує між підходом ЄС щодо російської агресії, який передбачає санкції, і необхідністю підтримки хороших відносин з Москвою в обмін на дешевий газ і великі торгові контракти, у сфері безпеки Віктор Орбан обрав шлях підвищення обороноздатності Угорщини через активну участь у військовому плануванні та співпраці у Вишеградському форматі.

Ідея Вишеградської бойової групи з'явилася у 2011 році як проект спільного формування збройних сил польської, угорської, чеської та словацької армій, що діятиме в рамках Сил реагування НАТО.

Спільність інтересів з Угорщиною у сфері оборони означає, що основа для довгострокового партнерства є життєздатною і взаємовигідною

У відповідь на дії Росії в Криму та на сході України члени Вишеградської групи вирішили запросити Україну до бойової групи та провести спільні навчання щоб поліпшити сумісність та готовність країн-учасниць.⁴ Такі кроки підкреслили прагматичний підхід адміністрації Орбана, яка намагається відокремити економічні аспекти зовнішньої політики від політичного і безпекового вимірів. Ця ситуація не є ідеальною для України, але спільність інтересів з Угорщиною у сфері оборони означає, що основа для довгострокового партнерства є життєздатною і взаємовигідною.

⁴ "V4 invites Ukraine to set up joint military unit," UKRINFORM, accessed at http://www.ukrinform.net/rubric-politics/1670647-v4_invites_ukraine_to_set_up_joint_military_unit_322379.html

3. ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ ТА ВПЛИВУ

3.1. СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНИ СЕРЕД УГОРЦІВ ТА УГОРЩИНИ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ

Наявність угорської громади забезпечує постійну взаємодію між двома країнами, присутність українсько-угорських відносин на політичному порядку денному, а також увагу до останніх з боку засобів масової інформації в обох країнах. Україна традиційно є одним з найпопулярніших туристичних напрямків для угорців (7 місце у 2013 році і 10 у 2014); водночас, багато українців відвідують Угорщину, навіть попри бюрократичні перепони, пов'язані з приєднанням країни до Шенгенської угоди⁵. Очевидно, взаємодія між громадянами обох країн на індивідуальному рівні страждає від «Закарпатського синдрому» так само, як і міждержавні відносини (незважаючи на те, що приблизно 120 тисяч угорців щорічно відвідують Україну як туристи, дуже невелика їхня частка перетинає Карпати). Загалом, середній угорський громадянин, який не має зв'язків із Закарпаттям, мало знає про Україну та українців, що не дивує, з огляду на той факт, що угорське суспільство традиційно орієнтоване на Захід і приділяє менше уваги країнам, що лежать на схід від Угорщини. Більшості українців також бракує знань про мотиви і прагнення угорської зовнішньої політики, що неминуче призводить до плутанини і напруженості. У цьому аспекті вплив російської пропаганди в Україні є надзвичайно шкідливим, адже вона спрямована на створення уявлення про те, що Угорщина та угорці є загрозою територіальній цілісності та єдності України. Фактично, відсутність всебічних знань і обмежений характер взаємодії між двома країнами певною мірою не дозволяють поглибити співпрацю.

На жаль, спостерігається брак досліджень, присвячених ставленню угорців до України загалом. Наявна інформація про громадську думку щодо війни на Донбасі свідчить, що навіть попри те, що населення Угорщини підтримує заходи, спрямовані проти Росії, ця

⁵ "A magyar lakosság belföldi és külföldi utazásai 2013," accessed at http://itthon.hu/documents/28123/4083489/Magyarok_utazasai_2013.pdf/12a9ca36-ba53-422d-b3fc-49450c26b6f5; "Turizmus és vendéglátás, 2014," accessed at <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur14.pdf>

підтримка, як правило, є слабкішою, порівняно з іншими країнами Європи. Втім, угорці все одно підтримують прозахідну орієнтацію своєї країни та вважають ці зв'язки важливішими за тісну співпрацю з Росією.

Результати опитування, проведеного дослідницькою компанією «Medián» в кінці 2014 року, показали, що, якби угорцям довелося обирати, вони б схилилися на бік Сполучених Штатів Америки (53%), а не Росії (25%). На відміну від прихильників лівих партій, більшість яких виявилася проамериканською (73%), респонденти, які підтримують керівну партію «Фідес», вважають відносини з США (40%) і Росією (39%) однаково важливими (21% респондентів не змогли визначитись). Дивно, але результати цього опитування свідчать, що це питання розділило електорат партії «Йоббік»: 48% респондентів висловилися на користь США, а 27% підтримали Росію, тимчасом як майже рівна частка, 25%, не змогла визначитись⁶. Однак, це не означає, що угорці обов'язково підтримують українську позицію в конфлікті. Так, серед одинадцяти країн Європейського Союзу, де компанія «Ipsos» провела опитування у квітні 2014 року, саме угорці продемонстрували найменшу підтримку свого уряду щодо «докладання усіх можливих зусиль для збереження стабільності на решті території України» (більшість, 55% усіх респондентів, погодилася з цим твердженням, яке отримало лише 31% підтримки в Угорщині)⁷. Понад те, опитування показало, що лише третина населення Угорщини вважає, що уряд країни має запровадити санкції щодо Росії (середній показник – 45%), тимчасом як 49% респондентів припустили, що їхній країні варто «триматися подалі від цих подій і залишити вирішення проблеми іншим». Цікаво, що наступним після Угорщини виявилася Сполучене Королівство з відносно низьким відсотком респондентів, що підтримують це твердження, – 35%, тимчасом як середній показник серед усіх країн склав 29%⁸.

6 *Magyari, Peter. "A magyarok többsége Amerikát választaná és nem Oroszországot," accessed at <http://444.hu/2015/01/07/a-magyarok-tobbsege-amerikat-valasztana-es-nem-oroszorszagot/>*

7 *"Responses to the situation in Ukraine," IPSOS, accessed at <http://www.ipsos-na.com/news-polls/pressrelease.aspx?id=6482>*

8 *Там само.*

Основною причиною таких настроїв угорців є загальний обережний підхід угорського населення до змін в Україні, пов'язаний із побоюваннями щодо долі угорської громади (на той час відносини між двома країнами мали проблемний характер, оскільки минуло лише два місяці після суперечок навколо спроби скасування закону про державну мовну політику). З іншого боку, війна в Україні вплинула на угорську громадську думку щодо Росії. Дослідження, опубліковане *Nézörpont Intézet* у березні 2016 року, вказує на те, що за останні два роки кількість тих, хто вважав, що Угорщина має прагнути до тісніших економічних зв'язків із Росією, зазнала значних коливань. Проте, незалежно від фактичного рівня симпатії до росіян, угорська громадська думка традиційно є досить прагматичною щодо економічної співпраці з Москвою. Підтримка подібної політики впала з 55% (22% респондентів підтримали збереження наявного рівня співпраці, 9% – послаблення зв'язків, а 14% не змогли відповісти) у січні 2014 року до 38% у січні 2015 року (24% респондентів підтримали збереження наявного рівня співпраці, 12% – послаблення зв'язків, а 15% не змогли відповісти). Також показовим є поступове збільшення частки позитивних настроїв у січні 2016 року (49% виступили за тісніші зв'язки, 20% підтримали збереження наявного рівня співпраці, 20% запропонували послабити зв'язки, а 22% не змогли відповісти)⁹.

Попри брак опитувань громадської думки з акцентом на ставлення до зовнішньої політики Угорщини в Україні, опитування, проведене компанією «TNS», щодо ставлення українців до угорців може пролити світло на те, як політика Будапешта сприймається в Україні. Так, опитування 1000 респондентів, проведене у жовтні 2015 року, показало, що 42% респондентів вважають Угорщину дружньою країною, тимчасом як 34% вважають, що відносини між двома сусідами є нейтральними¹⁰. Цікаво, що лише 4% українців вважають Угорщину не дружньою державою, попри насиченість медійного

⁹ *Dorka, Gabay. "Egyre Többen Támogatják a Magyar–Orosz Gazdasági Kapcsolatok Szorosabbra Fűzését," Magyar Idok, accessed at <http://magyaridok.hu/belfold/egyre-tobben-tamogatjak-magyar-orosz-gazdasagi-kapcsolatok-szorosabbra-fuzeset-386281/>*

¹⁰ "42% українців вважають Угорщину дружньою для України," *TNS, accessed at <https://tns-ua.com/news/42-ukrayintsv-vvazhayut-ugorshhinu-druzhnoyudlya-ukrayini>*

простору такими спірними аспектами двосторонніх відносин як зближення Угорщини з Росією, заявами Будапешта щодо реверсних поставок газу або заявами представників партії «Йоббік» щодо Криму та Закарпаття. Більш сфокусований підхід до оцінки сприйняття Угорщини українцями дозволив виявити, що привабливість Угорщини з точки зору туризму (41%), багатой історії та культури (39%) є найчастішими відповідями. Лише 12% респондентів сприймають Угорщину як «країну, що має територіальні претензії до України», і 4% — як країну, «де влада належить крайнім правим партіям». Найцікавішим застереженням, здатним вплинути на результати, було питання про те, скільки разів українці відвідували Угорщину. 86% респондентів заявили, що ніколи не були в Угорщині, і це додатково підкреслює актуальність стратегічної комунікації та роль засобів масової інформації у формуванні громадської думки про Угорщину в Україні.

Висвітлення подій в Україні в угорських ЗМІ значною мірою залежить від політичних поглядів і традиційної політичної орієнтації відповідних засобів масової інформації, а також від їхнього ставлення до Росії. Загалом, проурядові засоби масової інформації правої орієнтації схильні до розуміння російської інтерпретації подій, а позицію деяких газет і телевізійних каналів можна вважати безумовно проросійською. Ліві ЗМІ намагаються висвітлювати події об'єктивно (визнаючи анексію та участь Росії у конфлікті) та демонструють більше розуміння і співпереживання щодо українців. З іншого боку, образ України в угорських ЗМІ є загалом негативним, оскільки більшість новин, що надходять з України, пов'язана з корупцією, олігархами та несприятливою соціально-економічною ситуацією в країні. Різниця полягає лише у рівні емпатії та розуміння.

Аби усунути прогалини в інформаційному полі обом країнам важливо розпочати діалог та поглибити знання і розуміння історії, культурних традицій, мотивів і прагнень сусідів. Взаємодія на індивідуальному рівні має вирішальне значення, і культурна дипломатія може стати ефективним інструментом об'єднання двох народів. За останні кілька років було докладено спільних зусиль у напрямку активізації культурних зв'язків між двома країнами, які офіційно відновили

Образ України в угорських ЗМІ є загалом негативним, оскільки більшість новин, що надходять з України, пов'язана з корупцією, олігархами та несприятливою соціально-економічною ситуацією в країні

двосторонню угоду про культурну співпрацю та ухвалили трирічний план дій у 2014 році. Втім, ці зусилля привели до неоднозначних результатів, і прориву не відбулося. Угорська сторона була активнішою в цьому аспекті та організувала численні культурні заходи по всій Україні (так, 2015 року угорський Національний театр танцю збирав повні зали в різних містах України). В той же час, українські культурні програми в Угорщині (такі як гостьові візити українських артистів) орієнтувалися здебільшого на місцеву українську діаспору, а не на ширшу аудиторію. Цей підхід вимагає змін, особливо в світлі високої конкуренції серед культурних програм у Будапешті. Проте, є і позитивні ознаки. Наприклад, у жовтні 2015 року в угорській столиці вперше відбувся фестиваль українського кіно (попри це, подібні культурні події залишаються скоріше винятком, аніж правилом). Більш того, перспективний процес почався і в сфері освіти, оскільки Україна нещодавно приєдналася до програми «Stipendium Hungaricum», яка дозволить 100 угорським та 35 українським студентам продовжити навчання в університетах обох країн.

3.2. СТАВЛЕННЯ УГОРСЬКИХ ПАРТІЙ ДО УКРАЇНИ

Щодо угорської політичної еліти, впродовж останніх 25 років спостерігалася тенденція, що політики, незалежно від їхньої політичної орієнтації, рідко докладали зусиль, щоб «зазирнути за Карпати», і не цікавилися подіями в Україні в цілому, оскільки останні не впливали на долю угорської громади. Часто здавалося, що, з точки зору Будапешта, Україна була розташована на іншому континенті. Насправді, це не дивно, якщо взяти до уваги низький загальний рівень взаємодії між країнами майже в усіх сферах. Саме тому важко визначити групи інтересів, які можна розглядати як дружні до України в Угорщині.

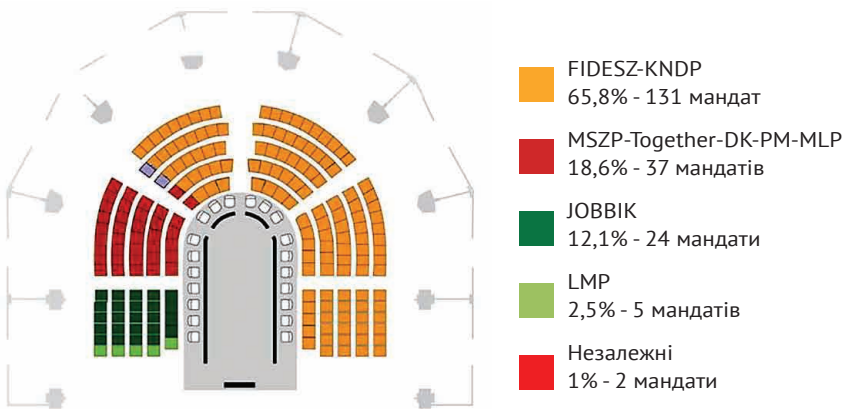
Позиції угорських партій щодо питань зовнішньої політики, як правило, є дещо непослідовними і, значною мірою залежать від внутрішніх політичних мотивів

Справді, зовнішня політика ніколи не була в центрі політичного дискурсу в Угорщині через відсутність інтересу угорської громадськості. Відповідно, позиції партій щодо питань зовнішньої політики, як правило, є дещо непослідовними і, значною мірою залежать від внутрішніх політичних мотивів та підлаштовуються під них.

Опозиційні ліві партії на разі критикують уряд, сформований партією «Фідес» за зростання залежності Угорщини від імпорту енергоносіїв з Росії. Втім, саме соціально-ліберальний уряд, сформований коаліцією MSZP (Угорської соціалістичної партії) та SZDSZ (Альянсу вільних демократів) фактично ініціював розширення АЕС «Пакш» і почав переговори з Москвою в 2007-2008 роках (тоді цій ідеї рішуче протистояли опоненти з «Фідес»), тимчасом як прем'єр-міністр Ференц Дюрчань підтримав проект газопроводу «Південний потік» на противагу проекту «Набукко».

З погляду поточних подій в Україні, позиції угорських партій об'єднують і розділяють два питання. По-перше, ці події переважно розглядаються в контексті питань, що стосуються угорської меншини в цілому та її безпеки зокрема. Між сторонами існує взаєморозуміння, що права меншини мають дотримуватися. По-друге, політика угорського уряду щодо Росії є конфліктним фактором, адже опозиційні партії (за винятком «Йоббік») засуджують прагнення до поглиблення співпраці з Путіним, стверджуючи, що російська авторитарна політична система схожа на ту, яку Віктор Орбан намагається втілити в Угорщині.

Малюнок 2. Розподіл місць в угорському парламенті



Щодо «Фідес», ця партія завжди підтримувала європейську інтеграцію України (адже це є також інтересом угорців, які проживають на Закарпатті) і сприймала Київ як важливого торговельного партнера у рамках політики «відкриття Сходу». Проте криза в Україні призвела до ускладнення підходу «Фідес», вплинувши на основний елемент зовнішньої політики уряду, тобто збереження прагматичних економічних відносин із Росією. Саме тому «Фідес» разом із урядом спробували зайняти обережну позицію щодо ситуації в Україні. Відповідно до колективної позиції ЄС, Будапешт підтримав усі санкції. З іншого боку, як урядові чиновники, так і представники «Фідес» неодноразово підкреслювали збитки, що їх завдають санкції угорській та європейській економіці, та стверджували, що без прагматичних економічних відносин із Росією ЄС не зможе відновити свою конкурентоспроможність.

Інтерпретація подій партією «Йоббік» відповідає аргументам російської пропаганди. Крім того, ця партія намагається отримати вигоду від питань, пов'язаних із Закарпаттям, і позиціює себе як єдиного і справжнього захисника угорських національних інтересів. Особливі зв'язки партії з Кремлем широко відомі та стали предметом детального розслідування. За останні кілька років провідні представники «Йоббік», зокрема голова партії Габор Вона, відвідали численні заходи в Росії та встановили тісні зв'язки з російськими високопосадовцями. У своєму «Відкритому листі до народу України» Габор Вона звинувачує український уряд, який начебто прийшов до влади в результаті «кривавого державного перевороту, фінансованого США», у розв'язанні війни в країні, яка негативно впливає як на українців, так і на росіян і угорців, а також у служінні лише інтересам Заходу. Незадовго до парламентських виборів 2014 року, Бела Ковач, депутат Європейського парламенту від «Йоббік», який відіграє ключову роль у фінансових справах партії та відповідає за її зовнішні відносини, отримав підозру в шпигунстві за інституціями ЄС на користь Росії від угорської генеральної прокуратури. Ця справа перебуває у фазі розслідування після того, як парламент ЄС позбавив Ковача імунітету. Понад те, його примусили закрити «приймальною депутата Європарламенту» в Береговому і позбавили права на в'їзд до України після того, як він відвідав Сімферополь як «спостерігач» так званого «кримського референдуму». Тож не дивно, що інтерпретація українських подій представниками «Йоббік» загалом відповідає російській позиції,

а позиція партії залежить від декількох важливих чинників. По-перше, партія намагається створити напруженість між Будапештом і Києвом шляхом прямих провокацій на території України. «Йоббік» критикує уряд за «потурання волі західних країн» замість обстоювання інтересів закарпатців (наприклад, щодо «насильницького і незаконного» призову до армії). Представники «Йоббік» були спостерігачами на «виборах» у Криму і на Донбасі та позиювали ці події як можливий прецедент для реалізації автономістських прагнень угорців Закарпаття.

Ліва опозиційні партії брали участь у створенні соціально-ліберального уряду 2002-2010 років. MSZP, Demokratikus Koalíció (Демократична коаліція) та Együtt 2014 (Разом-2014) вирізнялися прагматичним і збалансованим підходом до Росії та керувалися економічними інтересами. Реагуючи на проросійський поворот «Фідес» у 2010 році, ці партії частково змінили позицію і тепер приділяють більше уваги антидемократичній сутності путінського режиму в публічній площині. Вони вважають, що Угорщина має діяти єдиним фронтом зі своїми західними союзниками, і тому критикують скептичні щодо санкцій заяви уряду та тісну співпрацю Орбана з Путіним (особливо візит російського президента до Будапешта в лютому 2015 року), водночас засуджуючи анексію Криму і російську агресію проти України. Як правило, Демократична коаліція і Разом-2014 схильні до обстоювання радикальніших і більш явно проукраїнських позицій у цих питаннях (так, друга партія організувала демонстрацію проти російської агресії у вересні 2014 року).

Підхід партії зелених, Lehet Más a Politika (LMP – Політика може бути різною), до ситуації в Україні, як правило, не надто відрізняється. Партія визнала і засудила агресію Росії проти України і разом із MSZP, Демократичною коаліцією та Разом-2014 виступає проти розширення АЕС «Пакш».

3.3. УКРАЇНСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО В УГОРСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ ТА СПІВПРАЦЯ МІЖ ПАРЛАМЕНТАМИ

У 2011 році угорський парламент ухвалив Закон ССІІІ «Про вибори депутатів Парламенту Угорщини», який надає можливість представляти національні меншини у найвищому законодавчому органі Угорщини¹¹. На виборах 2014 року Ярославу Хортяні, яка раніше обіймала посаду голови українського самоврядування в Угорщині, було обрано офіційним спікером національної меншини українців, які проживають в Угорщині. Хоч ця посада не дає права голосу, однак, дає можливість лобювати українські інтереси у рамках дебатів і дискусій з питань порядку денного.

Ці зміни в угорському законодавстві стали результатом політики партії «Фідес» щодо національних меншин, яка забезпечила їй упевнену перемогу на парламентських виборах 2010 року. Надавши ширше представництво в парламенті тринадцяти основним етнічним групам, які живуть в Угорщині, Орбан сподівався зміцнити свої позиції на переговорах із сусідами щодо прав угорської діаспори. З огляду на те, що угорська меншина активно представлена в політичному житті України, крок Будапешта в напрямку більшого політичного представництва для української громади є позитивним знаком для двосторонніх відносин.

Окрім зміцнення голосу України в Угорщині через обрання офіційного представника національної меншини, активізація діалогу між парламентами двох країн також сприяла координації позицій із питань прав меншин і європейської інтеграції України. Так, міжпарламентська група дружби між Україною та Угорщиною, яка послідовно працювала в напрямку вирішення таких актуальних питань у двосторонніх відносинах, як розвиток транскордонної інфраструктури та торгівля енергоносіями, має стати платформою для охоплення угорських груп інтересів і високопосадовців, спрямовану на подолання прогалени в інформації та пошук спільних інтересів. Підтримка діалогу з ключовими угорськими партіями та встановлення пріоритетності взаємовигідних проектів має важливе значення, з огляду на прагматичний підтекст зовнішньої політики Будапешта.

¹¹ "Act CCIII of 2011 On the Elections of Members of Parliament," National Election Office, accessed at http://www.valasztas.hu/en/ovi/241/241_1_11.html

4. МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ

Точки дотику	Точки конфлікту/ризичу
Європейські прагнення України; Угорщина послідовно підтримує прагнення України до європейської інтеграції.	Відносини між Угорщиною та Росією; питання реверсних поставок газу.
Лібералізація візового режиму; Угорщина підтримує ініціативу з лібералізації візового режиму між ЄС та Україною.	Дестабілізаційна роль угорських крайніх правих партій.
Торгівля електроенергією; Угорщина є основним імпортером української електроенергії.	Несприятливий розподіл виборчих округів, що розділяють угорську електоральну громаду.
Кооперативна безпека; Вишеградська група та Україна проводять спільні навчання у рамках Вишеградської бойової групи.	Угорський закон про громадянство 2010 року; питання подвійного громадянства.
Транскордонна співпраця; обидві країни прагнуть до інтенсифікації транскордонної торгівлі та розвитку інфраструктури.	Брак ресурсів для завершення спільних інфраструктурних проєктів з боку української сторони.
Транзит енергоносіїв; обидві країни отримують вигоду від транзиту природних ресурсів.	Зниження обсягу торгівлі між двома країнами.
Угорська гуманітарна допомога; Будапешт організував літні канікули для дітей внутрішніх переселенців та медичну допомогу бійцям українських збройних сил.	Недостатній рівень залученості урядовців вищого рівня та співпраці на міждержавному рівні. Окрім візиту міністра закордонних справ України у лютому 2016 року, жодна українська посадова особа вищого рівня не відвідувала Будапешт упродовж останніх років. Засідання Спільного економічного комітету та Спільного комітету з питань меншин не відбувалися протягом кількох років.

ПОЛІТИКА ВІКТОРА ОРБАНА «ВІДКРИТТЯ СХОДУ» ЩОДО РОСІЇ МОЖЕ ПОСТАВИТИ ПІД ЗАГРОЗУ РЕВЕРСНІ ПОСТАВКИ ГАЗУ ДО УКРАЇНИ

Торгівля енергоносіями є одним із найважливіших аспектів двосторонніх відносин. Україна залишається ключовою транзитною країною на європейському ринку природного газу, а також одним із найбільших постачальників електроенергії до Угорщини. З 2014 року обидві країни тісно співпрацюють, щоб підвищити потужності реверсних поставок газу до України. Водночас, цей сектор найбільше страждає через політичні проблеми, пов'язані з контрактами на поставку газу. Заяви угорського керівництва про припинення потоку газу до України через тиск з боку Москви створюють напруженість у двосторонніх відносинах, адже Україна намагається диверсифікувати імпорт енергоносіїв і обмежити залежність від російського природного газу.

Ймовірність. Середня. Останні події показали, що заяви Віктора Орбана про обмеження реверсного потоку газу до України не обов'язково супроводжуються діями. Насправді, Угорщина поставила 0,456 млрд кубометрів природного газу в 2015 році і планує експортувати аналогічний обсяг у 2016 році¹². Двоїстість позиції Віктора Орбана пов'язана із залежністю Угорщини від поставок російського природного газу, потрібних для опалення житлових будинків та промислових потреб, а також від контрактів з Росатомом щодо будівництва нових енергоблоків АЕС «Пакш». Наразі партія «Фідес» має надзвичайну підтримку угорського населення не в останню чергу через обіцянки не підвищувати ціни на газ для побутового споживання. У бурхливих умовах енергетичного ринку цього можна досягти лише шляхом підписання пільгових газових контрактів із Росією. Саме тому стратегія енергетичної політики Віктора Орбана має два аспекти. По-перше, для нього вкрай важливо утримати ціну на газ для угорців на низькому рівні шляхом

¹² Дані FGSZ Ltd. про поставки природного газу до України. http://tsodata.fgsz.hu/en/pub_data/21Z000000000270Q/allocation_and_flow/m3/0

дешевого імпорту. По-друге, Орбан прагне підтримувати дружні відносини з Україною, одним зі своїх головних торговельних партнерів поза межами ЄС, а також основним експортером електроенергії і транзитером нафти і газу з Росії.

Як уникнути. Реверсні поставки газу з Угорщини до України втілюють у собі прагматичний підтекст двосторонніх відносин. Із початку газової війни 2009 року між Росією і Україною, Будапешт вдався до активних заходів із мінімізації наслідків гострої нестачі природного газу, щоб уникнути подібних сценаріїв у майбутньому. Попри те, що Угорщина створила резервну систему, відкрила нові маршрути для інших європейських постачальників енергоносіїв та знизилася обсяги споживання, вона, як і раніше, значною мірою залишається залежною від російського газу через його низьку вартість. Оскільки як Україна, так і Угорщина прагнуть до поступової мінімізації залежності від єдиного постачальника природного газу, а також до зниження рівня споживання в цілому, важливість російського фактору в енергетичній політиці обох країн має знизитися. Втім, у короткостроковій і, можливо, середньостроковій перспективі Угорщина збереже свою наявну зовнішньополітичну позицію та тяжітиме до Москви.

УГОРСЬКІ КРАЙНІ ПРАВІ ПАРТІЇ МОЖУТЬ ДЕСТАБІЛІЗУВАТИ СИТУАЦІЮ НА ЗАКАРПАТТІ

Націоналістична ультраправа партія «Йоббік» є найбільш проросійською політичною партією Угорщини і вважається одним із найвизначніших членів мережі крайніх правих союзників Кремля в Європі. Як «міжнародні спостерігачі» представники «Йоббік» взяли участь у незаконних виборах у Криму та самопроголошеній Донецькій Народній Республіці (обом депутатам, Мартону Дьондьоші та Адрієнну Санісло, негайно заборонили в'їзд до України, а в МЗС

Угорщини різко засудили їхні дії). Понад те, впродовж багатьох років «Йоббік» неодноразово намагалася закріпитися на Закарпатті, налагодити зв'язки з університетами і молодіжними організаціями, а також розширити свій вплив на місцеві інтернет засоби масової інформації.

Ймовірність. На даний момент низька, з огляду на відсутність підтримки серед угорців Закарпаття. Діяльність і агітації «Йоббік» були засуджені, розкритиковані представниками угорських організацій Закарпаття за маніпуляції та підбурення місцевого населення, і зрештою припинені спільними зусиллями угорської та української сторін. У царині внутрішньої політики представники «Йоббік» намагаються маніпулювати «Закарпатським питанням» і зображати себе єдиними справжніми захисниками національних інтересів. Поширюючи дезінформацію (наприклад, про нібито непропорційне представництво етнічних угорців і розселення «українських біженців» у етнічних угорських селах і містах) і роздмухуючи націоналістичні настрої (наприклад, через акції підтримки вимог щодо надання суверенітету угорським побратимам, чий життя опинилися під загрозою), вони прагнуть тиснути на уряд, щоб забезпечити ефективний захист прав угорців, і, таким чином, обстоюють позицію, яка грає на руку російським інтересам у цьому конфлікті.

Як уникнути. Представники місцевих угорських та українських партій мають докласти спільних зусиль для вирішення цієї проблеми. Ефективна комунікація, співпраця служб безпеки, а також швидка і належна реакція на звинувачення мають вирішальне значення для протидії націоналістичній пропаганді. Також українська влада має висловлювати осуд та запобігати провокаціям і акціям українських праворадикальних політичних груп (таким як антиугорський марш націоналістів 13 березня 2016 року).

БУДАПЕШТ МОЖЕ СПРИЙНЯТИ ЗМІНУ КОРДОНІВ ВИБОРЧИХ ОКРУГІВ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВ УГОРСЬКОЇ МЕНШИНИ

Угорська меншина Закарпаття бере активну участь у політичному процесі не лише на регіональному, а й на державному рівні. KMKSZ Ukrajnai Magyar Párt, партія угорців України, отримала майже 9% на виборах до обласної ради Закарпаття минулого року¹³. Ще одна політична група, UMDSZ (Демократичний союз угорців України) об'єднав зусилля з KMKSZ на виборах 2015 року, щоб збільшити шанси на угорське представництво в органах місцевого самоврядування. Чинний перший заступник голови Закарпатської обласної ради Йосип Борто з 2014 року є головою KMKSZ.

Єдиною можливістю забезпечити представництво угорської меншини у вищому законодавчому органі України є участь у виборах за списком всеукраїнської партії. Так, на останніх парламентських виборах представник KMKSZ Ласло Брензович був обраний до Верховної Ради; проте, він отримав мандат не через мажоритарний округ, а через партійний список Блоку Петра Порошенка.

З часів проголошення незалежності України представники угорської меншини обиралися до Верховної Ради України в 1994, 1998, 2002, 2012 і 2014 роках. У 2006 і 2007 роках угорська громада не отримала представництва у парламенті, насамперед тому, що ці вибори були організовані відповідно до принципу пропорційного представництва (а не за змішаною системою, як раніше). З 2012 року географію одномандатних виборчих округів із переважно угорським населенням було змінено, що мінімізувало шанси угорських представників на обрання до парламенту. Це рішення викликало протести як серед угорців Закарпаття, так і в Будапешті.

Ймовірність. Наразі низька, але може підвищитися, якщо представники угорської меншини не матимуть можливості бути обраними за партійними списками.

¹³ http://espreso.tv/news/2015/10/27/partiya_ugorciv_ukrayiny_proyshla_do_oblrady_na_zakarpatti

Як уникнути. Попри напруженість навколо проблеми виборчих округів, угорці, які проживають в Україні, мають власне представництво в органах влади на місцевому та державному рівнях. Реалізація реформ, спрямованих на децентралізацію України, може створити додаткові можливості для меншин Закарпатської області з точки зору освіти, а також участі в місцевому самоврядуванні та бюджетному процесі.

ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО УГОРСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ МЕНШИНИ МОЖЕ ПОСТАВИТИ ПІД ЗАГРОЗУ ВІДНОСИНИ МІЖ УГОРЩИНОЮ ТА УКРАЇНОЮ

У 2010 році Угорщина спростила вимоги для отримання громадянства, які тепер включають доведення угорського походження і знання угорської мови. Хоча нове законодавство викликало обурення з боку сусідніх держав зі значними угорськими меншинами, від України не було будь-якої серйозної реакції. Офіційної статистики щодо того, скільки зі 150 тисяч закарпатських угорців подали заявки та отримали другий паспорт, немає, але їхня частка може сягати понад 50%.¹⁴ Офіційна позиція української держави щодо подвійного громадянства є досить негативною, адже, відповідно до чинного законодавства України, володіння паспортами інших країн карається штрафом.¹⁵ Попри спроби запровадити кримінальну відповідальність за подвійне громадянство, подібні ідеї не були прийняті українським парламентом. Понад те, переслідування українського громадянина, який також має громадянство іншої країни, є досить складним процесом.

14 "Подвійне громадянство українцям: дозволити не можна покарати," accessed at <http://press-centr.com/ua/news/Podviyne-hromadyanstvo-ukrantsyam-dozvoliti-ne-mozhna-pokarati>

15 "Українців з подвійним громадянством звільнять з прокуратури та міліції" УНІАН, accessed at <http://www.unian.ua/politics/699954-ukrajintsiv-z-podviynim-gromadyanstvom-zvilnyat-z-prokuraturi-ta-militsiji.html>

Угорцям, які проживають в Україні, угорський паспорт дозволяє користуватися перевагами Шенгенської зони і правом голосу на угорських виборах. Останнє грає на руку керівній партії «Фідес» та її лідеру Віктору Орбану, який відкрито виступає за отримання етнічними угорцями другого громадянства. Побоювання української сторони щодо небезпеки подвійного громадянства очевидні, адже прийняття подібного законодавства дало б певний важіль для Російської Федерації в світлі ситуації в Криму і на Донбасі (за даними загальноукраїнського перепису 2001 року, 17% громадян країни назвали себе росіянами).

Ймовірність. Низька. Однак, якщо український парламент посилить відповідальність за подвійне громадянство це може призвести до значного погіршення відносин. Запровадження кримінальної відповідальності за володіння угорським паспортом може створити значні проблеми для двосторонніх відносин, оскільки понад 50% закарпатських угорців уже мають подвійне громадянство.

Як уникнути. Стратегічна комунікація та співробітництво між урядами двох країн має вирішальне значення в цьому питанні. Ситуація може докорінно змінитися у 2016 році, коли, як очікується, набуде чинності безвізовий режим з ЄС. Усунення одного зі стимулів для отримання угорського паспорта — безвізового в'їзду до країн ЄС — може послабити напруженість у двосторонніх відносинах. Варто зазначити, однак, що вже з 2007 року закарпатські угорці, які живуть недалеко від кордону, мали право на в'їзд до Угорщини (водночас, вони не могли виїхати за межі 50-кілометрової прикордонної зони без візи).

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Зовнішня політика Угорщини щодо країн Східної Європи, які не є членами ЄС, ґрунтується на спільних інтересах, а не цінностях. **Україна має отримати вигоду з питань, які об'єднують, а не розділяють дві країни.** Акцент на взаємовигідних аспектах двосторонніх відносин – торгівлі природним газом і електроенергією, співпраці з Вишеградською групою, зокрема у безпековому вимірі, а також розвиток інфраструктури в транскордонному регіоні – може змістити баланс інтересів угорського уряду від Росії до України.
2. **Обом країнам важливо не хевтувати проблемами, що розділяють два народи, і працювати в тісному контактi заради пом'якшення конфліктів.** Відсутність стратегічної комунікації на державному рівні часто призводить до того, що такі питання-подразники як права угорської меншини в Україні або санкції щодо Росії використовуються певними політичними силами з метою формування конфліктного порядку денного. Безсумнівно, урядам обох країн справді необхідно вирішувати проблемні питання, але також важливо доносити інформацію про відповідні досягнення двосторонніх відносин до широкої публіки.
3. **Україна має працювати в напрямку позиціонування Закарпаття як регіону, що об'єднує Україну з Угорщиною та всією Європою.** Цього можна досягнути шляхом розвитку транскордонної інфраструктури, поліпшення системи транзиту енергії, а також заохочення зміцнення потенціалу місцевих громад. Для цього потрібно скористатися унікальною роллю угорської громади у сприянні діалогу між двома країнами.
4. **Потрібно постійно підкреслювати необхідність активнішої участі обох країн у двосторонньому діалозі.** Низька інтенсивність дипломатичної взаємодії та рідкі зустрічі між урядовцями на високому рівні ускладнює пошук спільної мови у разі виникнення конфлікту інтересів. Також упродовж останніх років обидві країни нехували можливостями, що їх відкривають спільні міждержавні комітети. Навіть попри те, що нестача фінансових ресурсів обмежує ефективність цих комітетів, їхні регулярні засідання можуть сприяти інтенсифікації двосторонніх відносин.

5. **Київ має більш ефективно комунікувати в Угорщині чутливість питання подвійного громадянства.** Угорська національна політика — підтримка громад меншин, які мешкають поза межами Угорщини — залишатиметься головним пріоритетом для чинного угорського уряду, який заохочує етнічних угорців, які живуть у сусідніх країнах, подавати заяви на отримання громадянства за спрощеною процедурою. Навіть попри те, що українське законодавство прямо не забороняє подвійне громадянство, українська влада засуджує цю практику, що робить це питання постійним подразником у двосторонніх відносинах. Зважаючи на конфлікт у Криму та на Донбасі, реакцію України можна зрозуміти. Реалізація плану дій із лібералізації візового режиму може знизити практичну цінність подвійного громадянства, а отже, усунути цю проблему з порядку денного двосторонніх відносин.
6. **Для запобігання етнічній напруженості український уряд має бути послідовнішим у виконанні обіцянок, що він дав угорській громаді,** навіть якщо йдеться про символічні жести (такі як реабілітація жертв примусової праці після Другої світової війни, реституція конфіскованої церковної власності тощо). Той факт, що зобов'язання, погоджені у передвиборчих угодах між угорськими та українськими партіями, часто залишалися невиконаними українською стороною. Наприклад, вирішення проблеми виборчих округів на Закарпатті залишається джерелом розчарування для угорців упродовж останніх двох десятиліть.
7. **Україні варто сконцентруватися на отриманні вигоди від угорських інвестиційних проєктів.** Українські компанії можуть отримати пряму вигоду від доступу до додаткових фінансових ресурсів через партнерські відносини, тимчасом як успіх спільних підприємств може сприяти залученню додаткових угорських інвестицій в інші регіони України. Україна є величезним ринком, особливо в сфері сільського господарства, та пропонує значні можливості для угорських компаній, які сьогодні займають вибірково позицію через нестабільність ринку та економічні умови. Слід звернути увагу угорських партнерів на конкурентний потенціал українського ринку, адже, як тільки ситуація стабілізується, угорським компаніям доведеться зіткнутися з сильною конкуренцією з боку німецького та польського бізне-

су. Організація бізнес-конференцій та поглиблення співпраці з мережею угорських торгових представництв, що постійно розширюється (так, до кінця цього року нові торгові доми мають відкритися в Івано-Франківську і Дніпропетровську), може сприяти виконанню цього завдання.

8. **Разом з Угорщиною Україна має заохочувати розвиток міжкультурного діалогу та просувати співпрацю між двома країнами у сферах освіти та науки, навіть попри те, що позитивні ефекти від подібних ініціатив можливі лише у довгостроковій перспективі.** Наразі спостерігається тривожно низький рівень знань з боку обох сторін про історію, культуру, мову та національні мотиви і прагнення сусідів. Культурна дипломатія, спільні навчальні програми та програми наукового обміну можуть стати ефективними інструментами побудови соціальних мостів.

6. ПОДЯКА

Автори висловлюють свою щиру подяку українським та угорським дипломатам, експертам та науковцям, які допомогли нам краще зрозуміти різні аспекти двосторонніх відносин. Зокрема, ми хотіли б відзначити внесок директора другого європейського департаменту МЗС України *Юрія Мушки*, заступника глави місії Посольства Угорщини в Україні *Ласло Чаби Папа*, Тимчасового повіреного у справах Посольства України в Угорщині *Михайла Юнгера*, колишнього Посла України в Угорщині *Дмитра Ткача* та президента державного самоврядування українців Угорщини *Юрія Кравченка*.
Автори також висловлюють свою подяку *Тібору Фехеру*, *Андрашу Віттеку*, *Андрашу Немету*, *Міхаю Дебрецені*, *Антону Бендаржевському*, *Ростиславу Огризку* та *Жужанні Вег* за співпрацю на різних етапах дослідження.

01001, Україна, Київ, вул. Еспланадна, 32 В, офіс 1
Тел. +38 044 374 03 11
e-mail: info@iwp.org.ua



www.facebook.com/pages/Institute-of-World-Policy

vk.com/public68498423

twitter.com/IWP_Ukraine